

Görsel 3. 1.

ORUÇ VE ZEKAT

3.
ÜNİTE

Kavramlar : *İmsak, sahur, iftar, teravih, mukabele, itikaf, fidyeye, fitre, infak, sadaka, öşür.*

Ünitemize Hazırlanalım

1. İtikaf, infak ve sadaka kelimelerinin anlamlarını sözlükten bularak defterinize yazınız.
2. Oruç tutmanın insana ve topluma sağladığı faydaları büyüklerinizle konuşarak fikirlerinizi defterinize yazınız.
3. Toplumdaki gelir adaletsizliğine çareler düşünerek fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Bakara suresi, 185; Bakara suresi, 277 ve Tevbe suresi, 60. ayetlerin meallerini bularak defterinize yazınız.

1. SABIR VE İRADE EĞİTİMİ: ORUÇ

Sabır ve iradenin, insan hayatındaki önemi nedir?

Oruç, “Tan yerinin ağarmasından güneşin batışına kadar ibadet niyetiyle yeme, içme gibi bedensel ihtiyaçlardan uzak durmak” demektir. Kur’an-ı Kerim’de “savm” kelimesi ile ifade edilen ve İslam’ın beş şartından biri olan oruç her yıl Ramazan ayında yerine getirilmesi gereken farz bir ibadettir. Hicretin ikinci yılı Şaban ayında farz kılınmıştır. Orucun farz ibadetlerden olduğu kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir.

Oruç ibadetiyle ilgili Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: **“Ey iman edenler! Allah’a (c.c.) karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.”**¹

1.1. Kur’an Ayı: Ramazan

Sizce çevrenizdeki insanların Ramazan ayına büyük önem vermesinin sebebi nedir?

HATIRLAYALIM

İslam’ın 5 Şartı:

- 1 - Kelime-i Şehadet
- 2 - Namaz Kılmak
- 3 - Zekât Vermek
- 4 - Oruç Tutmak
- 5 - Hacca Gitmek

Ramazan ayı, hicrî takvimin dokuzuncu ayıdır. Ramazan ayından önceki Recep ve Şaban ayları ile birlikte “Mübarek üç aylar” olarak anılırlar. Çünkü Recep ayı, Regaib ve Mirac gecelerini, Şaban ayı da Berat gecesini içinde barındırır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) üç aylara girerken şu şekilde dua ederek bu ayların önemini bizlere öğretmiştir: *“Allah’ım! Recep ve Şaban aylarını hakkımızda mübarek eyle, bizi Ramazan ayına ulaştır.”*²

Ramazan ayı boyunca oruç tutmak İslam’ın beş şartından biridir. Müslümanlar bu aya büyük önem verirler. Çünkü Kur’an-ı Kerim bu ayda indirilmeye başlanmıştır. Bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesi bu aydadır.³ Ayrıca bu ay oruç ayıdır. Tüm bu özellikleri nedeniyle Ramazan ayına “on bir ayın sultanı” da denir.

Kur’an-ı Kerim’de Ramazan ayı ile ilgili şöyle buyrulur: **“O sayılı günler, insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur’an’ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsin...”**⁴

Ramazan ayının oruç ayı olması nedeniyle o ayda çevremizde birçok değişiklik ve hazırlığa şahit oluruz. Ramazan ayı boyunca mukabeleler okunur, camiler aydınlatılır, yatsı namazından sonra teravih namazları kılınır, imkânlar ölçüsünde sadakalar verilmeye gayret edilir. Minarelerin arasına “mahya” denilen ışıklı yazılar asılır, sahur ve iftar vakitlerinde belediyeler tarafından top atılır, Ramazan çadırları kurulur. Tüm bu özel hazırlıklar, toplumumuzda Ramazan ayına verilen değeri gösterir.

1 Bakara suresi, 183. ayet.

2 Taberânî, el-Mu’cemu’l-evsat, IV, 189.

3 bk. Kadir suresi, 1-3. ayetler.

4 Bakara suresi, 185. ayet.

Görsel 3. 2. Ramazan ayı, birçok camide mahyalarla karşılanır.

1.2. Orucun Önemi

Çok sevdiğiniz biri için hangi fedakârlıkları yapabilirsiniz?

Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) önceki toplumlara da orucun farz kılındığına dikkat çekilmiş, oruç tutma emrine uymanın, Allah (c.c.) tarafından çizilen sınırlara uymak anlamına geleceği vurgulanmıştır.⁵ Dolayısıyla Müslümanlar, oruçlarını, Yüce Allah'ın (c.c.) bir emri olarak ve sadece O'nun (c.c.) rızasını kazanmayı amaçlayarak tutarlar. Gün boyu Rabblerinin emriyle yeme ve içme gibi bedensel ihtiyaçlardan uzak durarak dine olan bağlılıklarını ve samimiyetlerini göstermiş olurlar. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) "Din samimiyettir." buyurmuştur. "Kime karşı?" diye soran sahabilere de "Allah'a, kitabına, Resulüne, Müslümanlar'ın idarecilerine ve bütün Müslümanlar'a (karşı samimi olmaktır)"⁶ buyurmuştur.

Oruç ibadetinin, Allah'ın (c.c.) rızasını ve cenneti kazandırmasının yanında maddi ve manevi birçok faydası vardır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) birçok hadisinde orucu açıklarken bu ibadetin ahlakı güzelleştirmedeki etkisine vurgu yapmış; ihlasla tutulan Ramazan orucunun, günahların affına vesile olacağını haber vermiştir.⁷ Öncelikle oruç iradeyi güçlendirir, tahammül ve sabır sınırlarını genişletir. Peygamberimizin (s.a.v.) "Oruç sabrın yarısıdır."⁸ buyurması da bu yüzdendir. Böylece insan, Rabbinin kulunda görmek istediği güzel ahlaka daha da yakınlaşır.

BİLGİ NOTU

Hicrî Aylar:

1. Muharrem
2. Safer
3. Rebî'u'l-Evvel
4. Rebî'u'l-Âhir
5. Cemâziye'l-Evvel
6. Cemâziye'l-Âhir
7. Receb
8. Şaban
9. Ramazan
10. Şevval
11. Zilkâde
12. Zilhicce

5 bk. Bakara suresi, 183-187. ayetler.

6 Müslim, İman, 95.

7 bk. Buhârî, Savm, 2, 4, 8, 9.

8 İbn Mâce, Sıyâm, 44.

NOT EDELİM

“Her kim Ramazan orucunu tutar, sonra buna Şevval ayında altı gün daha eklerse bütün yıl oruç tutmuş gibi olur.”

(Müslim, Sıyâm, 204.)

Oruç, Müslüman’ı kötülüklerden uzak tutar. Oruçlu bir kişi gün boyu ibadet halindedir. Bu hal üzere bulunduğu sürece günahlara bulaşmamak için gayret eder. Oruç ibadeti ile kazandığı sevapları, günah işleyerek kaybetmek istemez.

Oruç, sadece gün boyu yemek yememek olarak algılanmamalıdır. Zira oruç tutan bir kişi sabah ve akşam yemeklerini yemekte, yalnızca öğle yemeğini yemeyerek bir öğünü eksiltmektedir. Bununla birlikte, oruç tutarak iradesini güçlendirmiş, nefsinin ve şeytanın kötülüklerine karşı dayanıklılığını artırmış olmaktadır. Bütün bir yıl boyunca sürekli olarak şeytanın vesveseleri ile savaş halinde olan Müslüman, Ramazan orucu ile dayanıklılığını daha da arttırır. Ramazan ayından sonrası için hazırlık yapar.

Orucun sağlık açısından birçok faydası vardır. Ramazan orucu, vücudun bir ay boyunca dinlendirilmesi anlamına gelir. Böylece vücut bu süre içinde kendini yenileme fırsatı bulur. Daha sağlıklı ve zinde olur. Oruç, sigara gibi kötü alışkanlıkları olan Müslümanlar için de, bu alışkanlıklarından kurtulabilmeleri adına bulunmaz bir fırsattır.

Kısacası oruç, Müslüman’a eksiklerini tamamlaması, davranışlarını düzeltmesi, daha iyi bir kul olması için Allah (c.c.) tarafından bahşedilmiş bir ibadettir. Bu konuyla ilgili olarak Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ramazan ayını, inanarak ve sevabını Allah’tan (c.c.) bekleyerek ihya eden kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.”⁹

Ramazan ayının Müslümanlar açısından önemini ve oruç ibadetini daha iyi anlayabilmek için bazı kavramların bilinmesi gerekir. Bunlardan bazıları imsak, sahur, iftar, teravih, mukabele, itikâf, fidye ve fitredir.

İmsak: Oruca başlama zamanıdır. İmsak vaktiyle birlikte tan yeri ağarmaya, gün aydınlanmaya başlar. Bu konuyla ilgili Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulur: “... Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarınca) kadar yişin için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun...”¹⁰

Aynı zamanda sabah namazı vaktinin de başlangıcı olan imsak vakti, minarelerden yükselen ezanlarla ilan edilir. İmsak vaktiyle birlikte sahur yemeğine son verilir, sabah namazı kılınır. İmkânı olanlar bu vakti Kur’an okuyarak değerlendirir. Böylece akşama kadar sürecek olan oruç ibadetine başlanır.

Sahur: Oruca hazırlanmak için gece kalkılan vaktin ve bu vakitte yenilen yemeğin adıdır. Birçok yerde sahur vaktinin geldiğini duyurmak için davulcular sokaklarda dolaşır ve mâniler söylerler.

Sahura kalkmak, gün boyu sürecek olan oruca hazırlık açısından çok önemlidir. Peygamberimiz (s.a.v.) sahura kalkmayı öğütlemiş ve bu konuda şöyle buyurmuştur: “Sahura kalkın! Çünkü sahurda bereket vardır.”¹¹ Peygamberimizin (s.a.v.) bir arkadaşını sahur yemeğine davet ederken şöyle demesi de sahur yemeğinin ne kadar bereketli olduğunun bir işaretidir: “Haydi! Bereketli yemeğe buyur.”¹²

9 Buhârî, Salâtu’t-Terâvîh, 1.

10 Bakara suresi, 187. ayet.

11 Buhârî, Savm, 20.

12 Ebu Dâvud, Sıyâm, 16.

Görsel 3. 3. Sahur vakti davulcuların insanları sahura kaldırması gelenek halini almıştır.

OKUYALIM

Ramazân Mânisi

Denizden çek oltanı!
Duvara as baltanı!
Hoş geldi sefa geldi,
On bir ayın sultanı.

Sahura kalkıldığında ailece yemekler yenir, tüm nimetleri bize veren Yüce Allah'a şükrederek sofradan kalkılır. Başlayacak olan oruç için niyetler edilir. Ağızlar temizlenir ve orucun başladığını bildiren ezanın okunması beklenir. Sabah namazı vaktinin de başlangıcı olan ezan okunduktan sonra oruca başlanır.

İftar: Güneşin batmasıyla birlikte orucun sona erdiği, akşam namazı vaktinin girdiği zamandır.

İftar vakti, oruçların açıldığı, Yüce Rabbimizin (c.c.) verdiği nimetlerin değerini anlayarak geçirilen bir günün ardından bu nimetlere kavuşmanın mutluluğunun yaşandığı bir zamandır. Akşam ezanı okunmadan önce tüm aile sofranın başında toplanır, iftar vaktine kadar güzel sohbetlerle ve dualarla vakit geçirir. Özellikle çocuklar pencereden top sesini, minarelerin ışıklarının yanmasını ve ezanı heyecanla bekler. Ezanlar okununca önce dua edilir, Yüce Allah'a hamd ve şükürler eşliğinde oruçlar açılır.

İftar sofraları kurulurken akraba, dost ve komşuların da davet edilmesi güzel bir davranıştır. Ancak daha da güzel olan, iftar sofralarında ihtiyaç sahibi kardeşlerimizi misafir etmek ve bunun Allah'ın (c.c.) rızasına daha yakın olduğunu unutmamaktır.

NOT EDELİM

Ramazân ayında, diğer zamanlara göre daha cömert olan Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), iftar sofralarını başkalarıyla paylaşmaya büyük önem vermiş ve şöyle buyurmuştur: "Her kim bir oruçluya iftar yemeği yedirirse, kendisine onun sevabı kadar sevap verilir; oruçlunun ecrinden de hiçbir şey eksiltilmez." Kendisi de iftar davetlerine icabet etmiş, davet sahiplerine övgüde bulunmuştur. Nitekim Sa'd b. Ubâde'nin (r.a.) iftar davetine icabet ettiğinde, iftarda kendisine ikram edilen ekmelekle zeytinyağını yedikten sonra, genellikle başkalarıyla iftar ederken okuduğu şu duayı okumuştur: "Yanınızda oruçlular iftar etsin, yemeğinizi iyiler yesin ve melekler size rahmet dilesin."

(Ebu Dâvud, Et'ime, 54.)

Görsel 3. 4. İftar vaktinde tüm aile fertleri bir araya gelerek dualar eşliğinde oruçlarını açarlar.

BİLGİ NOTU

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) iftarda şöyle dua ederdi:

اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ
تَوَكَّلْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ

“Allah’ım! Senin rızan için oruç tuttum. Sana inandım, sana güvendim, senin rızıkla orucumu açıyorum.”

(Ebu Dâvud, Sıyâm, 22.)

Teravih: Sözlükte “rahatlamak, dinlendirmek” anlamına gelen teravih, Ramazan ayı boyunca yatsı namazlarından sonra genellikle 20 rekât olarak kılınan sünnet bir namazdır.

Teravih namazları, Ramazan ayını ihya etmek ve topluca ibadetin huzuruna ermek için bulunmaz bir fırsattır. İftar yemekleri yendikten ve akşam namazları kılındıktan sonra yatsı ezanıyla birlikte Müslümanlar adeta camilere akın ederler. Kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden camileri dolduran mü’minler ezan öncesinde vaaz dinler veya sohbet ederler. Ezanla birlikte önce yatsı namazı kılınır. Sonra cemaatle yirmi rekâtlık teravih namazı eda edilir. İki veya dört rekâta bir selam verilir ve aralarda salavatlar ve ilahiler okunur. Huşu içinde kılınan teravih namazının ardından üç rekâtlık vitr namazı da cemaatle kılınır. Ardından herkes bir Ramazan gecesini daha ihya etmenin iç huzuruyla camiden ayrılır.

BİLGİ NOTU

Peygamberimizin vefat ettiği yılın Ramazan ayında Cebrail (a.s.) ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasında yapılan mukabele iki kere gerçekleşmiştir. Bu mukabelelere sahabilerden Zeyd b. Sabit (r.a.) ve Abdullah b. Mes’ud da (r.a.) şahitlik etmiştir.

(bk. İbn Mâce, Sıyâm, 58.)

Teravih namazı camide veya evde, cemaatle veya tek başına kılınabilir. Önemli olan Ramazan ayını fırsat bilip en iyi şekilde değerlendirmek, bu ayın bereketi ile Allah'ın (c.c.) rızasına ulaşabilmektir. Peygamberimizin (s.a.v.) şu hadisi, teravih namazının Müslümanlar için önemini çok güzel bir şekilde açıklar: “Ramazan ayını, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek ihya eden kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.”¹³

Görsel 3. 5. Ramazan gecelerinde Müslümanlar bu ayı teravih namazı ile ihyâ ederler.

Mukabele: Ramazan ayında bir kişinin Kur'an-ı Kerim'i sesli okuması, diğerlerinin ise takip etmesi şeklinde Kur'an-ı Kerim'in baştan sona okunmasıdır. Genellikle her gün bir cüz (20 sayfa) okunarak bir ay içinde Kur'an-ı Kerim hatmedilir.

Görsel 3. 6. Mukabele, hem Ramazan ayını değerlendirmek hem de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bir uygulamasını yaşatmak için uygulanan çok değerli bir ibadettir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Cebrail (a.s.), her yıl Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim'in o âna kadar inen kısımlarını karşılıklı okumuşlardır.¹⁴ Müslümanlar da bu sünneti günümüze kadar devam ettirmişlerdir. Ramazan'a has bir ibadet olmamasına rağmen özellikle bu ayda birçok Müslüman mukabele okuyarak Kur'an-ı Kerim'i hatmetmek ve böylece Ramazan ayını ihya etmek ister.

13 Buhârî, Salâtu't-Terâvîh, 1.

14 bk. Buhârî, Savm, 7.

İtikâf: Kişinin günlük hayatından uzaklaşarak ibadet amacıyla belli bir süre mescitte kalması demektir.¹⁵ İtikâf ibadeti, Hz. İbrahim'den (a.s.) beri yapılagelen çok önemli bir sünnettir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) vefat edinceye kadar Ramazan ayının son on gününü çoğunlukla itikâfta geçirmiş,¹⁶ vefat ettiği yıl ise yirmi gün itikâfta kalmıştır.¹⁷

İtikâfa girmek isteyen kişi önce niyet eder, camiye girer ve en az birkaç saat olmak üzere sadece dua, ibadet ve tövbe ile meşgul olur. İtikâf, kişinin niyetine göre günlerce de sürebilir. İtikâfta bulunan kimse abdest ve gusül gibi temel ihtiyaçları dışında camiden dışarı çıkamaz.

İtikâfa giren kimsenin gücü yettiği kadar namaz kılması, Kur'an okuması, istiğfar etmesi, dua ve niyazda bulunması; Allah'ın (c.c.) varlığı, birliği ve kudreti hakkında tefekkür etmesi, gereksiz şeyler konuşmaması ve İslam'a dair kitaplar okuyarak vaktini değerlendirmesi gerekir.

Görsel 3. 7. İtikaf, meşguliyetlerden uzaklaşarak kişinin kendini Rabbine adanmasıdır.

DEĞERLENDİRELİM

“Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.”

(Âl-i İmrân suresi, 92. ayet.)

Yukarıdaki ayeti göz önüne alarak bir Müslüman'ın fidye ve fitre miktarını belirlemede nasıl bir tutum içinde olması gerektiğini değerlendiriniz.

Fidye: Yaşlılık veya iyileşmesi mümkün olmayan bir hastalık nedeniyle oruç tutamayan bir Müslüman, tutamadığı her gün için bir fakiri sabah-akşam doyurur veya bunun karşılığı olan parayı verir. Buna fidye denir. Fidye vermek vaciptir. Kur'an-ı Kerim'de fidye ile ilgili olarak şöyle buyrulmuştur: “...Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumunu fidye verir. Bununla birlikte, gönülden kim bir iyilik yaparsa (mesela fidyeyi fazla verirse) o kendisi için daha hayırlıdır...”¹⁸

Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu elde etmek amacıyla harcama, muhtaçlara yardım etme anlamına gelen **infak**, Yüce dinimizin bizlerden istediği en önemli ibadetlerdendir. Her zaman az veya çok infak etmeye gayret eden Müslümanlar, Ramazan ayına hürmet ve Allah'a (c.c.) şükür ifadesi olarak bayram namazından önce özel bir sadaka verirler. Bu sadakaya sadaka-i fitr veya **fitre** denir.¹⁹

Fitre vermek vaciptir. Fitre, bir ailedeki her bir fert için ayrı ayrı hesaplanır. Örneğin beş kişilik bir ailede, yaşları kaç olursa olsun beş ayrı fitre verilir. Fitrenin asgari miktarı (alt sınırı) her yıl ilan edilir. Ancak kişinin, maddi durumuna göre, ilan edilen bu miktardan fazlasını vermesi daha faziletlidir.

15 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 185.

16 Buhârî, İ'tikaf, 1.

17 Buhârî, İ'tikaf, 17.

18 Bakara suresi, 184. ayet.

19 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 99.

Görsel 3. 8. Fitre, Ramazan ayına özgü bir sadakadır.

Oruç ibadeti farz, vacip ve nafil olmak üzere üç çeşittir.

Farz oruç: Ramazan ayında tuttuğumuz oruçtur. Hastalık veya yolculuk gibi herhangi bir mazereti bulunmayan her müslümanın Ramazan orucunu tutması farzdır.

Ramazan orucu mazeretli veya mazeretsiz olarak tutulmadığı zaman, kazâ edilmesi de farzdır. Ayrıca Ramazan orucunun bozulması sebebiyle tutulması gereken kefâret orucu da farz oruçtur. Ramazan orucu sadece ramazan ayında tutulabilir; ancak Ramazan orucunun kazası, geciktirmemek şartıyla istenilen günlerde tutulabilir. Fakat İmam Şâfî'nin, kazaya kalan orucun aynı yıl içerisinde kazâ edilmesi gerektiğine ilişkin görüşü de dikkate alınarak, herhangi bir sebeple kazaya kalan orucu geciktirmeden tutmaya çalışmak gerekir.

Vacip oruç: Farz olmayan bir orucun bozulması halinde onun yerine tutulması gereken oruç ve bir duanın kabul olması için adanan oruçlar vacip oruçlardır.

Nezir (adak), Müslüman'ın yükümlü olmadığı bir ibadeti yapacağına dair söz vermesidir. Bir Müslüman, oruç tutmayı adarsa, bu adak orucunu tutması vacip olur.

BİLGİ NOTU

Herhangi bir sebeple kazaya kalan orucu mümkün olan en kısa zamanda tutmaya çalışmak gerekir.

Başlanmış nâfile bir orucun bozulması durumunda bunun kazâ edilmesi Hanefiler'e göre vaciptir. Şâfî'ye göre ise, nafil orucun kazası gerekmez.

Nafil oruç: Farz ve vacip oruçların dışında tutulan oruçlardır. Nafil, farz ve vacip olanın dışında, kısaca gerekenin dışında yapılan anlamına gelir. Nafil oruçlar sünnet, müstehap, mendup veya tatavvu olarak da adlandırılır. Nafil oruç, mubah olan tüm günlerde tutulabilir. Ancak bazı günlerde oruç tutmak daha faziletli görülerek bugünlerde oruç tutmak sünnet veya mendup kabul edilmiştir. Peygamberimiz'in (s.a.v.) sıklıkla oruç tuttuğu veya oruç tutulmasını tavsiye ettiği günlerden bazıları şunlardır:

- Şevval ayında altı gün oruç tutmak
- Muharrem ayının 9-10 veya 10-11. günlerinde oruç tutmak (aşure orucu)²⁰
- Her kameri ayın üç gününde oruç tutmak (13-14 ve 15. günleri tutmak menduptur.)²¹
- Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak²²

20 bk. İbn Mâce, Sıyâm, 41.

21 bk. Müslim, Sıyâm, 181-182.

22 bk. Ebû Dâvûd, Savm, 60.

1.3. Oruçluken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Namaz kılarken, namaz bitene kadar ibadet halindeyiz ve namaz dışında bir şeyle ilgilenmeyiz. Sizce oruç tutarken nasıl davranmalıyız?

Oruçluken dikkat etmemiz gereken bir konu da orucumuzu nelerin bozabileceğini bilmektir. Orucu bozan davranışlar genel olarak şunlardır:

- 1 Oruçlu olduğunu bilerek bir şeyler yemek, içmek ve cinsel ilişkide bulunmak.
- 2 İlaç kullanmak.
- 3 Kan almak.

Oruç tutarken yaptığımız bazı davranışlar ise orucumuzu bozmaz. Orucu bozmayan davranışların bazıları şunlardır:

- 1 Oruçlu olduğunu unutarak bir şey yemek, içmek.
- 2 Suyu yutmadan ağzı çalkalamak, burna su çekmek, yıkanmak veya yüzmek.
- 3 Koku sürünmek.
- 4 Kan vermek.
- 5 Göz ve kulak damlası kullanmak.

Oruç, Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak için yaptığımız bir ibadettir. Bu ibadet bize sabırlı olmayı, açlık ve susuzluğa direnmeyi, ihtiyaç sahibi insanların halinden anlamayı öğretir.

Oruçlu bir insan, günün büyük bir bölümünde Allah (c.c.) için aç ve susuz kalır. Dolayısıyla oruç tutarken gün boyu ibadet halinde kalınır. Bu sebeple oruçlu birine yakışmayan davranışlardan ve günahlardan uzak durmaya gayret etmek gerekir. İbadet halinde olan bir Müslüman, günlük hayatındaki tüm davranışlarını kontrol altında tutmalıdır. Açlık ve susuzluğu bahane ederek oruçluya yakışmayacak davranışlarda bulunulmamalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) *"Yalancı ve yalancıya göre hareket etmeyi terk etmeyenin yemeyi içmeyi bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur!"*²³ buyurarak oruçlu bir kişinin gün boyu davranışlarına dikkat etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

DEĞERLENDİRELİM

"Oruç tutan nice kimseler vardır ki oruçtan nasibi sadece aç kalmaktır..."

(İbn Mâce, Sıyâm, 21.)

Yukarıdaki hadisi oruç tutarken dikkat edilmesi gereken hususlar açısından değerlendiriniz.

23 Buhârî, Savm, 8.

İLKELER ÇIKARALIM

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.

Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumu fide verir. Bununla birlikte, gönülden kim bir iyilik yaparsa (mesela fidyeyi fazla verirse) o kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilerseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

(O sayılı günler), insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur’an’ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu da sayıyı tamamlamanız ve hidayete ulaştırmasına karşılık Allah’ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir.”

(Bakara suresi, 183-185. ayetler.)

Yukarıdaki ayetleri okuyarak oruç ibadeti ile ilgili ilkeler çıkarınız.

Diğer ibadetler gibi oruç ibadetinin de temel hedefi; bireye olumlu, erdemli, doğru davranışlar ve alışkanlıklar kazandırmaktır. Bu nedenle oruç tutarken, davranışlarımıza ve çevremizdekilerle ilişkilerimize dikkat etmeliyiz. Kötü söz söylemekten ve kırıcı davranışlarda bulunmaktan kaçınmalıyız. Allah’ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmanın yolunun; gösteriştan uzak ve samimi davranışlardan geçtiğini unutmamalıyız. Peygamberimiz (s.a.v.), oruç tutarken kaba davranışlardan ve kötü sözlerden uzak durmamızı şu şekilde tavsiye etmiştir: “Oruç bir kalkandır. Oruçlu, saygısızlık yapmasın, kötü konuşmasın. Eğer biri kendisiyle dövüşmeye veya sövüşmeye kalkarsa, iki defa ‘Ben oruçluyum’ desin.”²⁴

1.4. Orucun Kazası ve Kefareti

Sizce bir ibadeti zamanında yapmamak ne gibi sonuçlar doğurur?

Hastalık veya yolculuk gibi bir özür sebebiyle Ramazan orucunu tutamayan veya başlamışken elinde olmayan sebeplerle orucunu yarıda bırakanlar, Ramazan ayı dışında oruçlarını, tutamadıkları gün sayısınca tutarlar. Bu oruca kaza orucu denir. Kur’an-ı Kerim’de “Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar...”²⁵ buyrulur. Kaza orucuna vurgu yapılmıştır.

Hastalık veya yolculuk gibi geçerli bir mazereti olmaksızın bilerek orucunu bozan kişi ise kazası ile beraber toplam altmış bir gün aralıksız ceza orucu tutar. Bu oruca da kefaret orucu denir. Kefaret orucunu tutan, Allah’a (c.c.) karşı olan borcunu ödemiş olur.

TARTIŞALIM

“Kim oruçluymışken unutarak bir şey yiyip içerse orucunu tamamlasın. Çünkü ona Allah yedirmiştir.”

(İbn Mâce, Sıyâm, 15.)

Yukarıdaki hadiste “Allah’ın (c.c.) yedirmesi” ne anlama geliyor olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.

24 Buhârî, Savm, 2.

25 Bakara suresi, 184. ayet.

Oruç tutarken orucumuzu nelerin bozacağını, nelerin bozmayacağını güvenilir kaynaklardan öğrenmek, ibadetlerimizi hakkıyla yerine getirebilmemiz için çok önemlidir. Bizler de bu konuda bilgi sahibi olmalı, Allah'ın (c.c.) bize farz kıldığı oruç ibadetini en güzel şekilde yerine getirmeliyiz.

Şafî Mezhebinde;

- *Abdest alırken dikkat edilmesine rağmen boğaza su kaçması orucu bozmaz.*
- *Nafle oruca başlayan, tamamlamadan bozarsa, kazası vacip değildir.*
- *Oruca niyet imsak vaktine kadardır. Hanefî mezhebinde ise öğleye bir saat kalıncaya kadar niyet edilebilir.*
- *Ramazanda oruçlu iken yiyip içene sadece kaza gerekir.*
- *Dişler arasındaki yemek kırıntısını yutmak orucu bozar.*

(Burhanuddin Merginâni, Hidaye Tercümesi, İslam Fikhi, (Terc: Ahmet Meylani) C 1, s. 254-275.)

2. MALIN BEREKETLENMESİ: ZEKÂT

Sizce yardımlaşmanın azalması toplumda ne gibi sonuçlar doğurur?

Zekât kelime olarak, “arınma, temizlenme, çoğalma, gelişme ve bereket” anlamlarına gelir. Dinî terim olarak ise dinen zengin olan Müslümanların dinî bir görev olarak her yıl mallarının ve paralarının yüzde iki buçüğünü ibadet niyetiyle fakirler başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in belirlemiş olduğu yerlere vermeleridir.²⁶ Zekât, temelde Allah'ın (c.c) rızasını kazanmak için yapılan bir ibadettir. Allah (c.c) için vermek demek olan zekât, Rabbinin emri ile Müslüman'ın malından ve mülkünden fedakârlık yapabileceğinin de ispatıdır. Zekât veren bir Müslüman böylece mülkün sahibinin yalnızca Allah (c.c) olduğuna olan inancını da göstermiş olur.

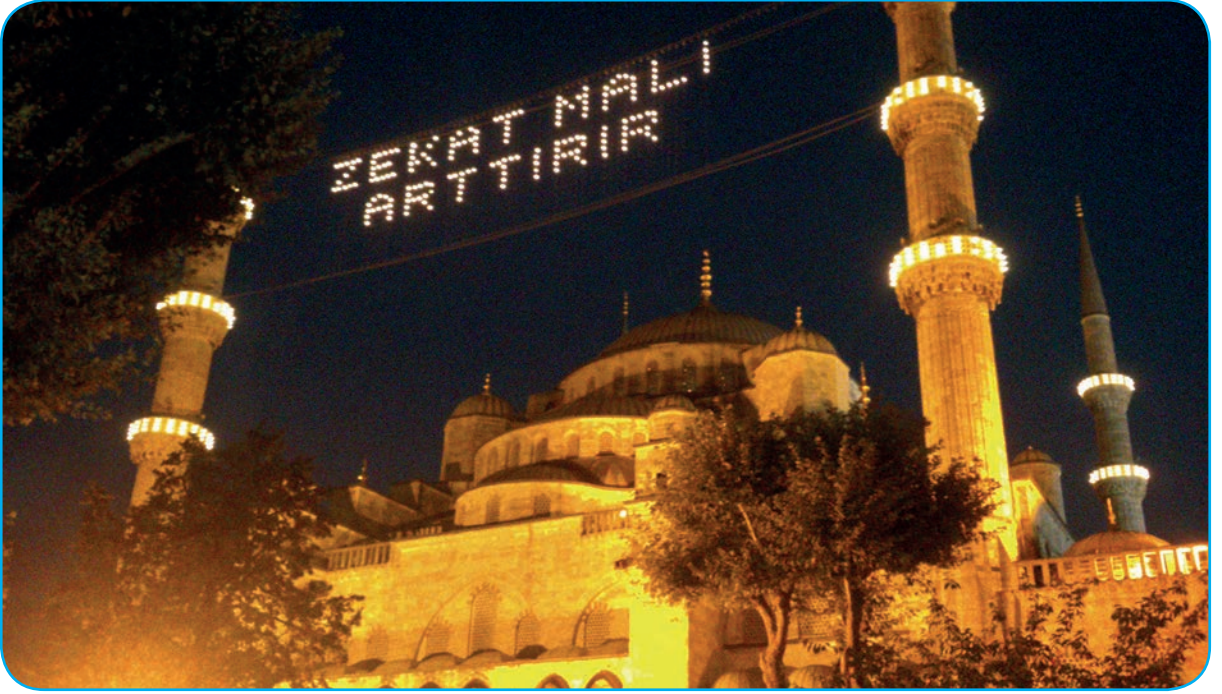
DÜŞÜNELİM

Zekât kelimesinin “arınma, temizlenme çoğalma, gelişme ve bereket” anlamlarına gelmesi ile zekât ibadeti arasında nasıl bir ilişki olduğunu düşününüz.

Yüce Allah'ın zenginlere lütfettiği imkanlarda, hiç şüphesiz içinde yaşadıkları toplumun da rolü vardır. Bu kimseler de çevrelerindeki ihtiyaç sahiplerine zekât vererek toplumsal ve ahlaki sorumluluklarını yerine getirmiş olurlar. Böylece zekât onların kazançlarını arıtır. Zekât, bu yönüyle zenginlerle fakirler arasında karşılıklı sevgi ve saygı bağlarını güçlendiren bir köprü vazifesi görür. Bu erdemli davranışın karşılığında da Allah (c.c) bu kimselerin mallarına bereket ve gönüllerine huzur verir.

Dinimiz insanın sadece Allah'a (c.c.) kulluk etmesini, Allah'ın (c.c.) dışındaki her şeyin esaretinden kurtulmasını, istemektedir. Bunun bir yolu da zenginin her yıl malının zekâtını vererek hem Allah'a (c.c.) itaat etmesi hem de dünya malının sadece bir emanet olduğunun bilincine varmasıdır. Bencillikten sıyrılan, paraya ve mala düşkünlükten arınan, ihtiyaç sahiplerinin yardımına koşmayı karakter haline getiren kimseler peygamber ahlâkı ile ahlaklanırlar.

26 Dinî Terimler Sözlüğü s. 398.

Görsel 3. 9. Zekât İslam'ın şartlarından biridir.

Zekât, Allah'ın (c.c.) verdiği nimetlere şükrün bir ifadesidir. Bedenî ibadetler, vücudun selametine karşılık bir şükrüdür. Zekât gibi mali ibadetler de mal nimetinin şükrüdür. Bu duygularla zekâtını veren mü'min her nimetin, mesela sağlığın, ilmin, sanatın şükürlerinin o nimetlerle ödeneceğinin şuuruna varır.

Peygamber Efendimiz zekât ibadetine büyük önem vermiştir. Müslümanlar Mekke döneminde baskı altında ve maddî olarak da zor durumdaydılar. Bu zor şartlara rağmen, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Müslümanları henüz farz olmasa da Mekke'de zekât vermeye teşvik etmekteydi. Nitekim Habeşistan'a hicret eden Ca'fer b. Ebu Talib, Habeşistan kralı Necaşi'ye İslam'ı anlatırken; Peygamber Efendimizin (s.a.v.) tavsiye ettiği şeyler arasında zekâtı da zikretmektedir.²⁷ Bu da Peygamber Efendimizin (s.a.v.), Mekke'de Allah (c.c.) için vermeye teşvik ederek, Medine'de farz kılınacak zekâta Müslümanları hazırladığını göstermektedir.

2.1. Kur'an ve Sünnette Zekât

Zekât, Kur'an-ı Kerim'de en çok vurgulanan ibadetlerden biridir. Bir ayette "**Namazı kılın, zekâtı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah'ın (c.c.) katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür.**"²⁸ buyrulurken zekât, namazla birlikte emredilmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de; "**İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahitlik etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, Kâbe'yi haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak**"²⁹ ifadesiyle zekâtın İslam'ın temellerinden olduğunu vurgulamıştır.

27 bk. Ahmet b. Hanbel, Müsned, 1, 202- Hadislerle İslam, DİB, 2, 456.

28 bk. Bakara suresi, 110. ayet.

29 bk. Müslim, İman, 21.

YORUMLAYALIM

“Veren el, alan elden üstündür.”

(Buhârî, Vesâyâ 9.)

Yukarıdaki hadisten hareketle dinimizin zenginliğe bakışını yorumlayınız.

Zekât, dinimizin esaslarından olduğu için İslam’ı kabul edenlerin yerine getirmesi gereken ilk yükümlülüklerdendir. Peygamberimiz (s.a.v.) İslam’ı anlatmak için gönderdiği davetçilere: “... Allah’ın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere mallarına zekâtı farz kıldığını onlara bildir.”³⁰ buyurarak İslam’ın Allah’a (c.c.) ve Resulüne imandan sonra en önemli ibadetinden biri olarak zekâtı zikretmiştir.

“İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.”³¹ ayetinde olduğu gibi Kur’an-ı Kerim’de zekâtla ilgili ayetlerin neredeyse tamamı dinimizin direği olan namaz ibadeti ile birlikte geçmektedir. Yirmi yedi ayette yüce Rabbimiz zekât ve namaz ibadetlerini bu şekilde birlikte zikrederek namazın günlük hayattaki yeri ile zekâtın ekonomik hayattaki yerini adeta denk tutmaktadır.

Zekât toplumda bulunan muhtaç kimselerin hakkıdır. Onlara bu hakkı Allah (c.c.) vermiştir. Kim bu hakkı inkâr ederse Allah’a (c.c.) karşı gelmiş olur. Bu nedenle Müslümanlar tarih boyunca zekât konusunda çok duyarlı olmuşlar, zekâtlarını ihtiyaç sahiplerine ulaştırarak İslam’ın yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önemi dünyaya göstermişlerdir.

Dinimizin bizlerden istediği şey, alan el değil veren el olmaktır. Bu nedenle bizler de zekât verecek duruma gelmek için çaba sarf etmeli, bu seviyeye ulaştığımızda da zekâtımızı sırf Allah (c.c.) için gönül rızasıyla verebilmeliyiz.

Zekât ibadetinin nasıl uygulanacağı ayet ve hadislerle açıklanmıştır. Tüm ibadetlerde olduğu gibi zekât ibadetiyle ilgili bilinmesi gereken birtakım kavramlar vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Temel ihtiyaçlar (Havaic-i asliyye): Yüce dinimize göre bir Müslüman’ın zekât vermesi için kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin bir yıllık yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel ihtiyaçlarını karşılamış olması gerekir. Bu temel ihtiyaçlara “havaic-i asliyye” denir.

Nisap: Bir Müslüman’ın zengin sayılabilmesi için sahip olduğu para veya malın dinimizce belirlenen zenginlik sınırına ulaşması gerekir. İşte bu zenginlik sınırına “nisap” adı verilir. Günümüzde ağırlıklı görüşe göre para ve ticaret mallarının nisap miktarı 80,18 gram altındır. Ayrıca hayvanlarda nisap miktarı beş deve, otuz büyükbaş hayvan veya kırk koyundur.³²

Yıllanma: Zekât verilmesi gereken malın üzerinden kamerî takvim hesabıyla bir yıl geçmesi şartına “yıllanma” denir.

Tam mülkiyet: Bir malın hem kendisinin hem de getirisinin sadece bir kişiye ait olması, yani bu malda başka birinin hakkının bulunmaması demektir.

³⁰ bk. Buhârî, Zekât, 1.

³¹ bk. Bakara suresi, 277. ayet.

³² Mehmet, Erkal, Nisab, TDV İslam Ansiklopedisi, s. 140.

NOT EDELİM

“Allah, zekâtı ancak mallarınızın kalan kısmını temizlemek için farz kıldı...”

(Ebû Dâvûd, Zekât, 32.)

Nema: Bir malın ticaret ya da doğum yolu ile artması demektir. Bu artış toprak ürünlerinde tarım ile, ticari mallarda alım satım yoluyla ve zekâta konu olan evcil hayvanlarda yavrulama yoluyla gerçekleşir. Altın ve gümüş ise yapısal olarak artma özelliği taşırlar.

Öşür: Toprak ürünlerinden alınan zekâta öşür adı verilir. Toprak ürünlerinde zekât; sulama, gübreleme gibi masraflar yoksa onda bir, varsa yirmide bir oranında verilir.

Dinimizde Müslüman, hür ve zengin sayılan kimseler zekât vermekle yükümlüdür. İslam, bir kimsenin zengin sayılabilmesi için çok büyük servet sahibi olmasını beklemez. Bir kimsenin dinimizce zengin sayılabilmesi için kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin temel ihtiyaçlarını ve borçlarını karşıladıktan sonra; 80,18 gram altın veya buna denk para, 5 deve, 30 sığır, 40 koyun veya tarım ürünlerinden birine veya daha fazlasına sahip olan her Müslüman dinimize göre belirlenen ölçülerde ve hicri takvime göre yılda bir kez zekât vermelidir.

Dinimizde kimlerin zekât yükümlüsü olduğu belirlendiği gibi zekâtın kimlere verilebileceği konusu da açıklanmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, "**Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.**"³³ buyrulurken zekât verilebilecek kişiler sayılmıştır.

Ayete göre zekât verilebilecek kimseler şunlardır;

Fakirler: Gelirleri ihtiyaçlarını karşılayamayan, nisap miktarından daha az malı bulunan kimselere denir.

Düşkünler (Miskinler): Hiçbir malı veya geliri olmayan kimseye denir. Miskinler fakirlerden daha zor durumdaki muhtaç kimselerdir.

Köleler: Köleler, düşmana esir olanlar ve sömürge altında bulunan yardıma muhtaç Müslümanlardır.

Borçlular: Borcu olan ve borcundan başka nisap miktarı malı bulunmayan kimselerdir.

Yolda kalanlar: Herhangi bir nedenle parasızlıktan yolda kalmış kimselerdir.

Zekât memurları: Peygamber Efendimiz (s.a.v.) döneminde ve daha sonraları zekât, devlet eli ile toplanırdı. Bu işle görevlendirilenlerin maaşları da toplanan zekâttan verilirdi.

Kalpleri İslam'a ısındırılmak istenenler (Müellefe-i Kulûb): İnsanları İslam'a davet etmek, onlara İslam'ın güzelliğini hissettirmek Müslümanlar'ın esas görevlerindedir. İslam'a ilgi duyanların gönüllerini İslam'a ısındırmak için de zekât verilebilir.

Allah (c.c.) yolunda olanlar: İslam'ın yüceltilmesi ve yayılması için mücadele eden kimselerdir.

YORUMLAYALIM

"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın..."

(Bakara suresi, 264. ayet.)

Yukarıdaki ayette infak ederken dikkat edilmesi istenen hususlar nelerdir? Yorumlayınız.

33 bk. Tevbe suresi, 60. ayet.-

Zekât, ihtiyaç sahiplerine ait olan emaneti geri vermekten ibarettir. Dolayısıyla bu kimse-
lere zekât verirken çok dikkatli olunmalıdır. Yapılan işin bir ibadet olduğu akıldan çıkarılmamalı,
kimsenin gönlünü kırmadan ve nazikçe hak sahiplerine ulaştırılmalıdır. Akraba ve komşulara
öncelik verilmeli, yakınlarda ihtiyaç sahibi yoksa toplumdaki diğer hak sahiplerine zekât veril-
melidir. Verilen zekâtla övünülmemeli ve insanlar asla küçük düşürülmemelidir. Zekât verirken
dikkat edilmesi gereken hususlar bir ayette şöyle dile getirilmektedir: **“Mallarını Allah yolunda
harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenle-
rin, Rab’leri katında mükafatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.”**³⁴

2.2. Zekâta Tabi Mallar

Sizce hangi mallardan zekât verilebilir?

Zekât ibadetinin şartları Allah (c.c) ve Resulü (s.a.v.) tarafından belirlenmiştir. Zekât ver-
mek isteyen bir kimsenin bu ibadeti yerine getirirken belirlenen bu şartlara uyması gerekir. Aksi
takdirde ibadeti eksik ya da geçersiz olur.

Zekâtın nelerden ve hangi oranlarda verilmesi gerektiğini aşağıdaki tablodan inceleyelim;

Zekâtı Kim?	Nelerden?	Ne Kadar?	Kimlere Vermelidir?
Zengin olan her Müslüman	Altın, gümüş, nakit para ve menkul değerler Ticaret malları Koyun ve keçi**	1/40 yani %2.5	* Yoksullar * Düşkünler * Borçlular * Yolda kalmış yolcular * Özgürlüğünü yitirmiş olanlar * Kalbi İslam’a ısındırılmak istenenler * Allah (c.c.) yolunda çalışanlar * Zekât memurları (Tevbe Suresi, 60. ayet.)
	Sığır ve manda**	1/30	
	Deve	Her beş deve için bir koyun veya keçi	
	Toprak ürünleri	1/10 veya 1/20*	

*Toprak ürünlerinin zekâtı; toprak yağmur gibi doğal yollarla sulanıyorsa 1/10, toprak emek verilerek sulanıyorsa 1/20 oranında verilir.

**Her ne kadar tabloda küçük ve büyükbaş hayvanlarda ve develerde 1/40 ve 1/30 oranları verilmişse de bu oranlar hayvan sayıları arttıkça değişmektedir. Örneğin:

40’tan 120’ye kadar küçükbaş hayvanı olan, yalnız bir koyun verir. Ancak 121’den 200’e kadar koyun için iki koyun verilir.

30’dan 39’a kadar büyükbaş hayvan için bir adet, bir yaşını aşmış buzağı verilir. Ancak 40’tan 59’a kadar büyükbaş hayvanı olan, bir tane, iki yaşını bitirmiş dana verir.

Zekât sahip olunan mallardan verilebileceği gibi bu malların karşılığı olan para ile de veri-
lebilir. Ancak maldan verilecekse, kendisine verildiğinde hoşsa gidecek nitelikte olanlardan seçil-
melidir. Çünkü Yüce Rabbimiz (c.c.) sevdiklerimizden vermedikçe yaptığımız yardımların gerçek
bir iyilik olmadığını bizlere şu ayette haber vermektedir: **“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın
iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözü-
nüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah
zengindir, övgüye lâyıktır.”**³⁵

34 Bakara suresi, 262. ayet.

35 Bakara suresi, 267. ayet.

2.3. Zekâtın Bireysel ve Toplumsal Faydaları

"İnsan doyduklarıyla değil, doyurduklarıyla mutlu olur." sözünün anlamı nedir?

Yüce Allah, Müslümanları en hayırlı ümmet olarak tanımlamıştır.³⁶ Ayet ve hadisler aracılığıyla da Müslümanları bu seviyeye çıkartmak için bireyin ahlaki olgunlaşmasını esas alır. İnsanı kötü duygu, düşünce ve davranışlardan uzaklaştırıp iyiye, güzele yönlendirmeye çalışır. Ayrıca vücudun organları gibi birbiriyle kaynaşmış fertlerden meydana gelen bir toplum oluşturmayı amaçlar. Zekât da Müslümanları hem bireysel olarak olgunlaştıran hem de toplumsal olarak birbirine kaynaştıran en önemli ibadetlerden biridir.

İnsanın sadece kendisini düşünmesi ve başkalarını hor görmesi toplumu derinden sarsar. Zekât, Müslüman'a başkalarını düşünmeyi öğretir. Bu sayede Müslüman başka insanlara merhamet etmeyi, elindeki imkânları başkalarıyla paylaşmayı öğrenir. Çevresindeki insanları seven, onlara değer verip haklarını koruyan bir Müslüman aynı zamanda içinde bulunduğu toplumu da yüceltir ve o topluma değer katar.

Zekât, fakirlik sorununun çözüm yollarından biridir. Zekâtın amaçlarından biri de insanları fakirlikten kurtararak çalışan, üreten fertler haline getirmektir. Bir mesleği olmasına rağmen maddi yetersizlikler nedeniyle mesleğini yapamayanlar zekât sayesinde yeniden iş kurma fırsatı bulur. Böylece bu kimseler kendi geçimlerini sağlayarak başkalarına muhtaç olmadan yaşama imkânına kavuşurlar. Çalışan, üreten, gelişen ve sahip olduğu imkânları diğer insanlarla paylaşan toplumlar insanlık için de bir ümit ışığı olurlar.

Mü'minin görevi, öncelikle elindekilerin bir nimet olduğunun farkında olmak, nimetleri verene teşekkür etmek ve nimeti, bahşedenin razı olacağı şekilde kullanmaktır. Nimet paraysa zekâtını verip geriye kalanıyla kendine ve çevresine helal yollardan harcayarak Allah'ın (c.c.) rızasını kazanabilmektir. Bu dünyada ne kadar mala sahip olursa olsun âhirete ancak salih amelini götürebileceğini bilerek paylaşabilmektir. Zira başkalarına yardım etmek kişinin malını eksiltmez, daha da artırır.³⁷ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bildirdiğine göre Allah (c.c.), kullarına şöyle buyurmuştur: **"Ey âdemoğlu! İnfak et ki, ben de sana infak edeyim."**³⁸

BİLGİ NOTU

Zekât şu kişilere verilmez:

- Dede, nine, ana, baba, eş, çocuklar ve torunlar
- Müslüman olmayanlar
- Zenginler
- Hz. Peygamber'in akrabaları
(TDV İlmihal, C 1, s. 491.)

LİSTELEYELİM

Zekâtın bireysel faydaları:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zekâtın toplumsal faydaları:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

36 bk. Âli İmran suresi, 110. ayet.

37 bk. Müslim, Birr, 69.

38 bk. Müslim, Zekât, 36.

3. İNFAK VE SADAKA

Sizce para dışında ne gibi şeyler paylaşılabilir?

Sözlükte “tükenmek, tamamlanmak, son bulmak” anlamlarına gelen infak, dinî terim olarak “Allah’ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin kendi malından harcama yapması, muhtaçlara yardımda bulunması” demektir. Bu bakımdan infak, farz olan zekâtı ve gönüllü olarak yapılan her çeşit hayrı içeren geniş kapsamlı bir kavramdır.

İnsanın sahip olduğu servetin asıl sahibi Allah’tır (c.c.). İnsan ise servetini emanet olarak almıştır. O’nun (c.c.) emanet olarak verdiği bu servetten başkalarına infakta bulunması gerektiği şu ayette ifade edilmektedir: **“Allah’a ve Resûlüne iman edin ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan, (Allah yolunda) harcayın. İçinizden iman edip de (Allah yolunda) harcayanlar var ya; onlar için büyük bir mükâfat vardır.”**³⁹ Bir başka ayette de **“Onlar gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.”**⁴⁰ buyrulurken Allah’a (c.c.) samimiyetle inanan mü’minlerin başlıca özellikleri sayılırken iman ve namazın ardından infak zikredilmiştir.

Kur’an-ı Kerim’de infakın önemi, amacı, hangi mallardan kimlere ve nasıl verileceği, karşılığında vaad edilen mükafatlar ayrıntılı biçimde zikredilir.⁴¹ Bu açıklamalar şu şekilde özetlenebilir:

- *İnfak ve tasadduk gösteriştten uzak, yalnız Allah (c.c.) rızası için yapılmalıdır.*
- *İnfakta bulunan kişi onu alıp kabul edenin onurunu zedeleyecek davranışlardan kaçınmalıdır.*
- *Yapılan yardım en iyi ve en kaliteli mallardan seçilmelidir.*
- *İnfakın yerine ulaşması için gerçek ihtiyaç sahipleri tespit edilmelidir.*

Allah’a (c.c.) itaat ve ibadet amacı taşıyan, İslam’a ve Müslümanlar’a yardım ve fayda sağlayan her türlü harcama Allah (c.c.) yolunda infaktır. Böyle bir niyet taşıması şartıyla ülkenin savunması, hac hizmetleri, yoksulların desteklenmesi, okul, kütüphane, cami, yol, köprü, çeşme, bakımevleri gibi hayır kurumları yapmak, hatta tabiatın korunup geliştirilmesine kadar çok çeşitli hizmetler için yapılan her türlü harcama Allah (c.c.) yolunda infak kapsamında değerlendirilir.

İnfak kelimesi genellikle karşılıksız yapılan yardımlar için kullanılır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de, yaptıkları iyiliklerden dolayı bir karşılık beklemeyenler şu şekilde övülmektedir: **“Onlar, seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler. (Yedirdikleri kimselere şöyle derler:) “Biz size sırf Allah rızası için yediyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz.”**⁴² Bununla birlikte meşru alanlarda yatırım yaparak istihdam yoluyla insanların nafakalarını sağlamaya vesile olmak da infak kapsamında değerlendirilebilir.

39 Hadid suresi, 7. ayet.

40 Bakara suresi, 3. ayet.

41 bk. Bakara suresi, 261-274. ayetler.

42 İnsan suresi, 8-9. ayetler.

Görsel 3. 10.

Görsel 3. 11.

Görsel 3. 12.

Görsel 3. 13.

İnfak yol, su, hastane, kütüphane, okul, cami gibi hayırlı hizmetleri içine alan çok geniş kapsamlı bir ibadettir.

Sadaka “doğru söylemek, sözünde durmak” anlamına gelir. Allah’a (c.c.) olan sevgimizi göstermek amacıyla insanlardan bir karşılık beklemezsizin yaptığımız yardım ve iyiliklere sadaka denir. Müslüman, hayatı boyunca iyilikler yaparak Allah’a (c.c.) sadık olduğunu göstermeye çalışır. Sadaka, Allah (c.c.) için yapılan tüm güzel davranışlar için kullanılan bir kavramdır. Namaza giderken attığımız adımlar, insanlara karşı güler yüzlü olmamız, anne-babamıza karşı saygı ve sevgi göstermemiz sadakadır. Hatta sadaka diğer canlılara yapılan iyilikleri de kapsamaktadır.

Yüce dinimiz sadaka ibadetine büyük önem vermiştir. Zekât zenginlerin yerine getirmesi gereken bir sorumluluktur. Oysa sadaka zengin-fakir bütün Müslümanları çepeçevre kuşatan bir ibadettir. Bu yüzden Kur’an-ı Kerim’de Yüce Rabbimiz (c.c.); **“Herhangi birinize ölüm gelip de ‘Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam!’ demeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın.”**⁴³ buyurarak bizleri uyarılmaktadır. Sadaka ibadetini yerine getirmek için zengin olmaya gerek olmadığı gibi büyüyüp iş gücü sahibi olmaya da gerek yoktur. Sadaka yediden yetmişe hepimiz için bir hayat tarzı olmalıdır. Bu konuda Peygamber Efendimiz de (s.a.v.): **“Her Müslüman’ın sadaka vermesi gerekir.”**⁴⁴ buyurmuşlardır.

43 bk. Münafikun suresi, 10. ayet.

44 bk. Buhârî, Zekât 30.

Görsel 3. 14. İslam dini, infak kültürü ile dünyanın her yerindeki ihtiyaç sahibi Müslümanlar'a ulaşmayı hedefler.

çıkarmayın...⁴⁵ buyurmuştur. Bu ayet bize gösteriş yapmadan, incitmeden iyilik yapmanın sadaka olarak değerlendirileceğini ve Allah (c.c.) rızasını kazandıracığını haber vermektedir.

Sadaka vermek kadar önemli olan bir başka husus da sadakanın gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasıdır. Yaptığımız bu yardımların kabul olması için sadakalarımızı gerçekten ihtiyacı olan kimselere vermeliyiz. Sadakalarımızı güvenilir yollarla ihtiyaç sahiplerine ulaştırmalıyız.

Sadakanın Allah (c.c.) katındaki değeri, verilen miktarın çokluğu ile ölçülmez. Fakir olduğu için ancak bir hurmayı sadaka olarak verebilen kimsenin sevabının Allah (c.c) katında büyüyerek Uhud Dağı kadar olacağını Peygamber Efendimiz (s.a.v) bizlere müjdemektedir.⁴⁶ İhtiyaç sahiplerini incitmeden verilen her sadaka, adeta onlara uzanan bir şefkat elidir. Bu açıdan bakıldığında sadaka, içinde yaşadığımız toplumu kaynaştıran, fakirle zengini barıştıran, güçlüyle zayıfı kucaklaştıran benzersiz bir iyilik hareketidir. O halde biz de okulumuzda, sokağımızda ve evimizde sadaka konusunu daima gündemde tutmalıyız. Çevremizde yardıma ihtiyacı olanlarla ilgili sadaka projeleri yapıp gerçekleştirmeye çalışmalıyız. Böylece Allah'a (c.c) olan bağlılığımızda sadık olduğumuzu göstermiş oluruz.

Yüce dinimiz İslam, Allah (c.c) için yapılan tüm iyilikleri sadaka olarak nitelendirerek iyiliği, kulluğumuzun ayrılmaz bir parçası haline getirmemiz gerektiğini bizlere hatırlatmaktadır. Hatta bazı iyiliklerin sevabının ölümden sonra bile devam ettiğini bizlere müjdemektedir. Bir gün ölüp dünyadan ayrılacak olan insanın, kendisinden sonrakilere bıraktığı faydalı, kalıcı iyiliklere sadaka-i cariyeye denir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadisinde şöyle buyurmuştur; **“İnsan öldüğü zaman, üç şey dışında amelleri kesilir: Sadaka-i cariyeye (fayda vermeye devam eden sadaka), kendisinden yararlanan ilim ve kendisine dua eden salih evlât.”**⁴⁷

45 bk. Bakara suresi, 264. ayet.

46 bk. Buhari, Zekât, 8.

47 bk. Müslim, Vasiyyet, 14.

NOT EDELİM

“Sadaka-i Cariye, kişinin ölümünden sonra da kendisinin rahmetle anılmasına sebep olacak nesil yetiştirmeyi de içine alan tüm güzel amellerdir. Müslüman bir kişinin insanlığın yararlanması için ortaya koyduğu keşifler ve bilimsel çalışmalar, insanlığın yararına sunulmak için meydana getirilen dinî, ilmî, kültürel ve tarihsel eserler birer sadaka-i cariyedir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 315.)

Çevremizde bulunan görkemli tarihi camiler, çeşmeler, vakıflar, bazı hastaneler ve okullar birer sadaka-i cariyedir. Bugün bile milyonlarca Müslüman'ı kendine çeken Süleymaniye Camii, Selimiye Camii gibi şaheserlerin inşa edilmesini sağlayan şey sadaka-i cariyeye bırakma arzusudur. Sadaka-i cariyelerin devamlılığını sağlamak için oluşturulan kurumlara ise vakıf adı verilir. Hayır vakıfları bu şekilde adeta iyiliğe bekçilik eden kurumlardır. İslam medeniyeti bir vakıf medeniyetidir. Büyük şehirlerden en küçük köy ve mahallelere kadar bu anlayışı görmek mümkündür.

Bir insanı, bir toplumu ayakta tutan şey sevgidir. Atalarımız bu amaçla fakirleri evlendirmek, sokak hayvanlarını besleyip korumak ve hatta göçmen kuşların tedavisi için bile vakıflar kurmuşlardır. İletişim imkânlarının, internetin, sosyal medyanın bu kadar geliştiği günümüzde bu tür iyilikleri yapmak daha da kolaylaşmıştır. Gelişen teknolojiyi büyüklerinden daha iyi takip eden çocuk ve gençlerin, internet ve sosyal medyayı kullanarak yapacağı iyilikler de birer sadaka sayılır. Bu iyilik projeleri insanlara fayda vermeye devam ettiği sürece de sadaka-i cariyeye olarak sahiplerine sevap kazandırır. Bizler de sadaka-i cariyeye bırakmak için atalarımız gibi çaba göstermeliyiz.

NOT EDELİM

Şafiî mezhebinde;

- Çocuk ve aklı dengesi yerinde olmayanın malından da zekât verilir.
- Sebzelerin zekâtı verilmez.
- Balın zekâtı verilmez.
- Kadının ziyneti zekâta tabi değildir.
- Altın ve gümüş dışındaki madenlerin zekâtı verilmez.
- Kadın zekâtını kocasına verebilir.
- Zekât nisabı hesaplanırken borçlar nisaptan düşülmez (mahsul zekâtı hariç).

(Burhanuddin Merginâni, Hidaye Tercümesi, İslam Fıkhı, (Terc: Ahmet Meylani) C 1, s.216-238.)

BİLGİ KUTUSU

Müslüman bir kişinin insanlığın yararlanması için ortaya koyduğu keşifler ve bilimsel çalışmalar

insanlığın yararına sunulan cami, okul, hastane, bilimsel araştırma merkezleri gibi kurumlar

insanlara faydalı hayırlı Müslümanlar yetiştirmek de sadaka-i cariyedir.

NOT EDELİM

Hanefi mezhebinde;

- Altın ve gümüşten yapılmış süs eşyaları zekâta tabidir.

- Bütün toprak ürünleri zekâta tabidir.

- Hem madenler hem de eski devirlerde yer altına gömülüp gizlenen her çeşit kıymetli eşya zekâta tabidir.

- Bal onda bir nispetinde zekâta tabidir.

(TDV İslam İlmihali C 1, s. 441-450)

DÜŞÜNELİM

Siz ne tür bir sadaka-i cariyeye bırakmak istersiniz? Düşününüz.

A

Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. Ramazan ayı ile orucun, Müslümanlar'ın hayatındaki yeri ve önemi nedir? Yazınız.

.....
.....

2. Oruçluyken dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir? Yazınız.

.....
.....

3. Orucu bozan durumları yazınız.

.....
.....

4. Zekât nedir? Açıklayınız.

.....
.....

5. Zekât hangi mallardan hangi oranlarda verilir? Yazınız.

.....
.....

6. Zekât ibadetinin bireysel ve toplumsal faydalarını yazınız.

.....
.....

7. İnfak ve sadakanın yardımlaşma ve dayanışmaya katkısını açıklayınız.

.....
.....

B

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. "Ramazan ayı, Kur'ân-ı Kerim'in indirilmeye başlandığı, içinde Kadir gecesinin de yer aldığı ve farz olan orucun tutulduğu mübarek bir aydır."

Ramazan ayı ile ilgili yukarıda verilen bilgilerde aşağıdakilerden hangisine değilmemiştir?

- A) Ramazan ayının mübarek bir ay olduğuna
- B) Kur'ân-ı Kerim'in Ramazan ayında indirilmeye başlandığına
- C) Orucun farz olduğuna
- D) Ramazan ayında oruç tutulduğuna
- E) Ramazan ayının 27. gecesinin Kadir gecesine olduğuna

2. "Müslümanlar Ramazan ayına büyük önem verirler. Çünkü..."

Yukarıdaki cümle aşağıdakilerden hangisi ile tamamlanamaz?

- A) Kur'ân bu ayda indirilmeye başlanmıştır.
- B) Kadir gecesine bu aydadır.
- C) Bu ay oruç ayıdır.
- D) Teravih namazı bu ayda kılınır.
- E) Bu ayda hac yapılır.

3. I- Oruçlu olduğunu unutarak bir şey yemek, içmek

II- Kan vermek

III- İlaç kullanmak

IV- Kan almak

V- Koku sürünmek

Yukarıdaki maddelerin hangileri orucu bozmayan durumlardandır?

A) I - II - V

B) II - III - IV

C) III - IV - V

D) II - III - V

E) I - IV - V

4. “Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye lâyıktır.” (Bakara suresi, 267. ayet.)

Yukarıdaki ayetten aşağıdaki yargılardan hangisi çıkartılamaz?

A) Allah (c.c.) zengin ve övgüye layık olmalıdır.

B) İman edenler, hayra harcamalıdır.

C) Hayra harcanacak olanlar, kazancın iyilerinden olmalıdır.

D) Allah (c.c.) kulun içinde gizlediklerini de dışa vurduklarını da bilir.

E) Hayır diye verilecek olanlar, kişinin kendine layık gördükleri olmalıdır.

5. Zekâtla ilgili aşağıdaki eşleştirmelerin hangisi yanlıştır?

A) Altın - 1/40

B) Manda - 1/30

C) Ticaret malları - 1/10

D) Toprak ürünleri - 1/10

E) Koyun ve keçi - 1/40

6. I- Müslüman bir kişinin insanlığın yararlanması için ortaya koyduğu keşifler ve bilimsel çalışmalar.

II- İnsanlığın yararına sunulan cami, okul, hastane, bilimsel araştırma merkezleri gibi kurumlar

III- İnsanlara faydalı hayırlı Müslümanlar yetiştirmek.

IV- Gündüzleri oruçla, geceleri namazla değerlendirmek.

Yukarıdaki maddelerin hangileri sadaka-i cariye değildir?

A) IV

B) I

C) II

D) III

E) I-III

C

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanlarının başına (D), yanlış olanlarının başına (Y) yazınız.

1. () Ramazan ayı, Kur’ân-ı Kerim’in indirilmeye başlandığı ve sünnet olan orucun tutulduğu aydır.

2. () Tutamadığımız farz oruçlarımızın yerine tuttuğumuz oruçlara nafle oruç denir.

3. () Unutarak yiyip içmek orucu bozar.

4. () Oruç ibadeti insana sabırlı olmayı öğretir.

5. () Okul, kütüphane, hastane vb. kurumlar yaptırmak infak kapsamında değerlendirilir.